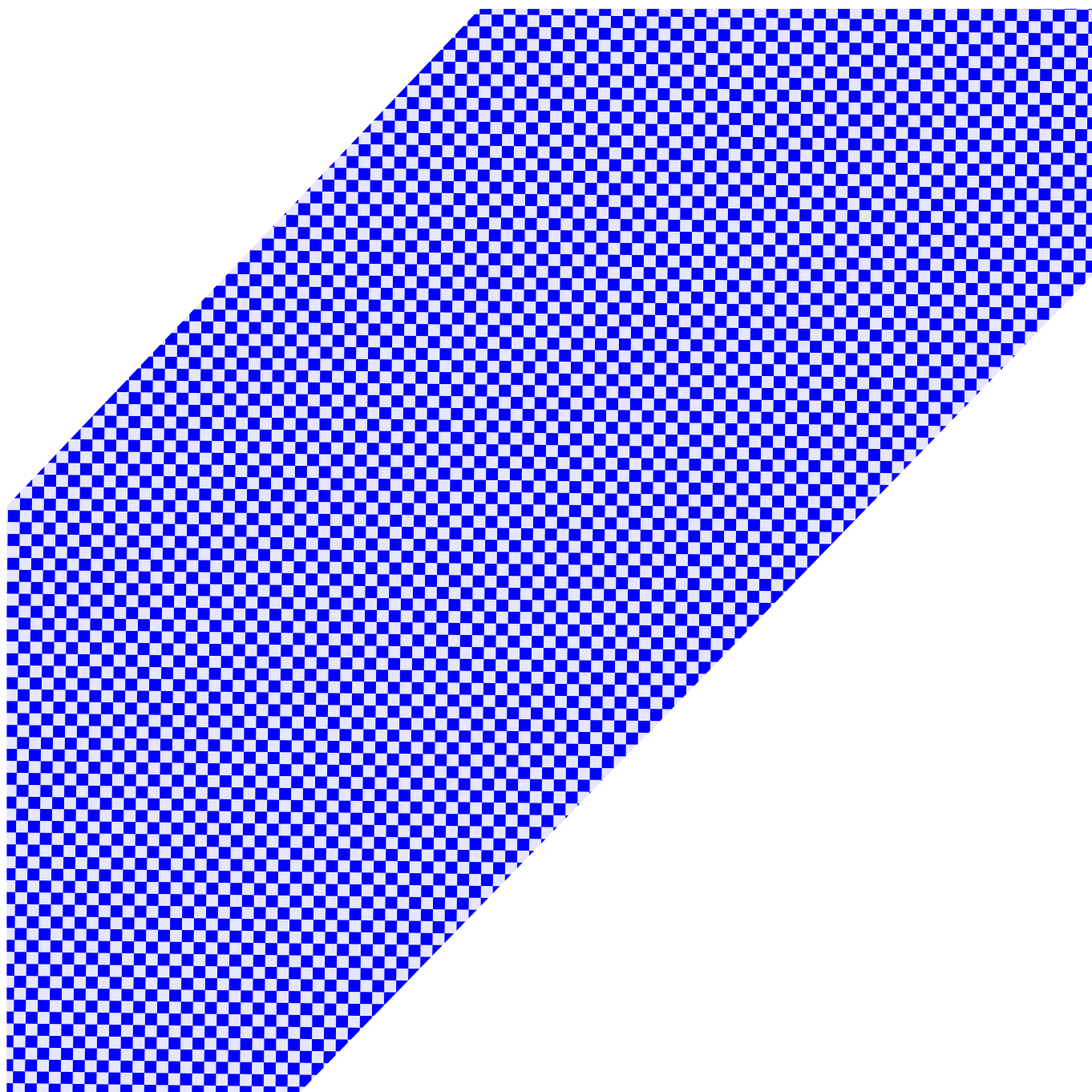

PRZESZŁOŚĆ JAKO PASJA

Raport dostępny
na otwartej licencji
(Uznanie autorstwa
3.0 Polska, Creative
Commons).

RAPORT Z JAKOŚCIOWEGO BADANIA
PASJONATÓW HISTORII

PRZESZŁOŚĆ JAKO PASJA

RAPORT Z JAKOŚCIOWEGO BADANIA
PASJONATÓW HISTORII

Warszawa, czerwiec 2017

Raport dostępny
na otwartej licencji
(Uznanie autorstwa
3.0 Polska, Creative
Commons).

AUTORKI RAPORTU:
IZABELA TOMPOROWSKA
AGNIESZKA BUBAK
(ZESPÓŁ BADAWCZY, IPSOS)

ZAŁOŻENIA BADAWCZE:
ZUZANNA MACIEJCZAK
DR TOMASZ KUKOŁOWICZ
(DZIAŁ DS. BADAŃ, NARODOWE
CENTRUM KULTURY)

SPIS TREŚCI

INFORMACJE O PROJEKCIE I ZAŁOŻENIA BADAWCZE.....	2
GŁÓWNE WNIOSKI	4
SZCZEGÓŁOWE WYNIKI BADANIA.....	6
1. MOTYWACJE STOJĄCE ZA ZGŁĘBIANIEM HISTORII.....	6
2. PRZEJAWY ZAINTERESOWANIA HISTORIĄ	9
3. TEMATY SZCZEGÓLNIIE INTERESUJĄCE PASJONATÓW	16
4. WYBIERANE ŹRÓDŁA WIEDZY	17
5. GDZIE I W JAKI SPOSÓB PASJONACI DOWIADUJĄ SIĘ O RÓŻNYCH ŹRÓDŁACH WIEDZY O HISTORII	26
6. POCZĄTKI PASJI HISTORYCZNEJ	27
7. PRZEKAZYWANIE WIEDZY HISTORYCZNEJ INNYM – POPULARYZOWANIE HISTORII PRZEZ PASJONATÓW ORAZ EKSPERTÓW	30
WYBRANE PUBLIKACJE	33

INFORMACJE O PROJEKCIE I ZAŁOŻENIA BADAWCZE

Systematycznie prowadzone badania nad pamięcią zbiorową polskiego społeczeństwa wskazują, że około 20 – 25 % Polaków określa swoje zainteresowanie przeszłością jako duże lub bardzo duże¹. Również rynek książek, filmów i czasopism jest bogaty w treści dotyczące historii. Co więcej, wraz z rozwojem nowych mediów poszerza się katalog pozaszkolnych źródeł wiedzy i sposobów rozwijania zainteresowanie historią. Wśród nich są media społecznościowe, aplikacje, fora oraz portale internetowe. Zainteresowaniem cieszą się także widowiska i rekonstrukcje historyczne. Jednocześnie, na co wskazują najnowsze badania w zestawieniu z wynikami poprzednich: „od trzydziestu lat na stałym poziomie (ok. 40%) utrzymuje się odsetek osób deklarujących średnie zainteresowanie – są to ludzie otwarci na przekazy o tematyce historycznej, ale osobiście nie przejawiający aktywności w tym zakresie”².

Pytanie stanowiące punkt wyjścia do badania przedstawionego w niniejszym raporcie, które oprócz realizacji celów czysto poznawczych miało służyć także celom praktycznym, dotyczyło tego **jak opowiadać o historii w atrakcyjny sposób i jak skutecznie promować publikacje, wydarzenia i inne treści dotyczące przeszłości**. Przeprowadzone badanie jakościowe służyło rozeznaniu, miało być pierwszym krokiem do odpowiedzi na te ogólne pytania poprzez **rozpoznanie motywacji, preferencji i praktyk tych osób, które są szczególnie otwarte na różnorodne przekazy dotyczące przeszłości i są z nimi zaznajomione**.

Raport może zainteresować pracowników instytucji kultury, muzealników, wydawców oraz przedstawicieli innych instytucji i organizacji upowszechniających wiedzę o przeszłości. Prezentowane wnioski będą przydatne również dla nauczycieli, chociaż szkolna edukacja historyczna stanowiła poboczny wątek, w związku z tym, że jest przedmiotem prowadzonych badań edukacyjnych³.

Grupą badaną w projekcie byli amatorzy fascynujący się historią, zaangażowani w regularne rozwijanie tego zainteresowania, którzy sami siebie uznają za osoby „w dużym stopniu interesujące się historią/przeszłością” (przyjęto kryterium autoidentyfikacji). W dalszej części raportu określani są „pasjonatami” lub „fascynatami”. Szczegółowe pytania badawcze dotyczyły tego, dlaczego poświęcają czas na kontakt z przekazami dotyczącymi historii, z jakich źródeł korzystają, co ich zachęca do korzystania z poszczególnych źródeł wiedzy i sposobów doświadczania przeszłości (takich jak np. wizyty w muzeach, rekonstrukcje, gry komputerowe) a także gdzie uzyskują informacje

¹ NCK/TNS, *Raport z badania zrealizowanego na potrzeby Wieloletniego Programu Rządowego „Niepodległa '18”*, 2016, dostępny w Internecie:

<http://nck.pl/media/attachments/318315/Raport%20Niepodleg%C5%82a%20NCK%20TNS.pdf>

² Tamże

³ Problematyka postaw młodzieży wobec przeszłości była ostatnio przedmiotem szeroko zakrojonych badań ilościowych i została omówiona w książce: K. Malicki i K. Piróg, *Postawy młodzieży ponadgimnazjalnej wobec przeszłości i historii Polski XX wieku*, Warszawa 2016. Dobre praktyki w nauczaniu historii są z kolei opisane w raporcie Choińska – Mika J. i in., *Dobre praktyki w nauczaniu historii. Raport z badania jakościowego*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014

o wydarzeniach/publikacjach i innych źródłach. Uzupelnienie stanowiły wywiady z ekspertami upowszechniającymi wiedzę o historii i uczącymi jej.

Założenia metodologiczne

Ze względu na eksploracyjny charakter badań **zdecydowano się na realizację badania jakościowego** stosunkowo szeroko określając próbę – tak aby to w znacznej mierze z danych, a nie na podstawie wcześniejszych założeń, wyłoniły się zróżnicowania wewnątrz „populacji” amatorów pasjonujących się przeszłością. Uwzględnione wcześniej, zakładane przy doborze próby kryteria różnicujące respondentów, to:

- Zmienne demograficzne, takie jak miejsce zamieszkania i wiek.
- Tematy zainteresowań (przede wszystkim okresy historyczne: osoby zainteresowane historią najnowszą oraz osoby bardziej zainteresowane historią wcześniejszą – do XIX wieku).
- Źródła wiedzy i sposoby doświadczania przeszłości. Zależało nam na tym, aby poznać perspektywę osób rozwijających swoje zainteresowanie za pośrednictwem możliwie różnych źródeł wiedzy: książek, rekonstrukcji, gier komputerowych i planszowych, kół zainteresowań, sieci społecznościowych i forów internetowych, tworzenia drzew genealogicznych, kolekcjonowania śladów przeszłości, udziału w debatach i wykładach, obchodach świąt, festynach, paradach i innych.
- Chcieliśmy poznać motywacje, styl życia oraz preferowane źródła wiedzy zarówno tych osób, które swoją pasję rozwijają głównie indywidualnie, jak i tych, które kultywują zainteresowanie historią poprzez podejmowanie aktywności razem z innymi.

Projekt był realizowany za pomocą technik jakościowych w dwóch lokalizacjach (Warszawie i Olsztynie) w grudniu 2016 roku⁴:

▪ Zogniskowane wywiady grupowe (FGI)

Warszawa	Olsztyn
2 x Mini FGI z osobami zainteresowanymi przede wszystkim <u>historią najnowszą</u> ▪ Grupa młodsza (18-35 lat, minimum jeden uczeń) ▪ Grupa starsza (>35 lat)	2 x Mini FGI z osobami zainteresowanymi przede wszystkim <u>historią najnowszą</u> ▪ Grupa młodsza (18-35 lat, minimum jeden uczeń) ▪ Grupa starsza (>35 lat)

⁴ Za konsultację merytoryczną narzędzi badawczych (scenariuszy wywiadów) dziękujemy dr. hab. Michałowi Kowalskiemu z Instytutu Socjologii UW.

Warszawa	Olsztyn
2 x Mini FGI z osobami zainteresowanymi przede wszystkim <u>historią dawniejszą</u> (od starożytności do XIX wieku) - Grupa młodsza (18-35 lat, minimum jeden uczeń) - Grupa starsza (>35 lat)	2 x Mini FGI z osobami zainteresowanymi przede wszystkim <u>historią dawniejszą</u> (od starożytności do XIX wieku) - Grupa młodsza (18-35 lat, minimum jeden uczeń) - Grupa starsza (>35 lat)

■ **Indywidualne wywiady pogłębione realizowane w domach respondentów (IDI)**

Warszawa	Olsztyn
3 x IDI z osobami zainteresowanymi przede wszystkim <u>historią najnowszą</u> (XX wiek) - Uczniowie - Studenci i młodzi dorośli <35 lat - Dorośli >35 lat	3 x IDI z osobami zainteresowanymi przede wszystkim <u>historią najnowszą</u> (XX wiek) - Uczniowie - Studenci i młodzi dorośli <35 lat - Dorośli >35 lat
3 x IDI z osobami zainteresowanymi przede wszystkim <u>historią dawniejszą</u> (od starożytności do XIX wieku) - Uczniowie - Studenci i młodzi dorośli - Dorośli	3 x IDI z osobami zainteresowanymi przede wszystkim <u>historią dawniejszą</u> (od starożytności do XIX wieku) - Uczniowie - Studenci i młodzi dorośli - Dorośli

- **Wywiady indywidualne z ekspertami i nauczycielami historii (4 IDI) w dwóch lokalizacjach:**
- o 2 wywiady z nauczycielami historii w szkołach średnich
 - o 2 wywiady z ekspertami – pracownikami muzeów odpowiedzialnymi za promowanie wydarzeń i publikacji

GLÓWNE WNIOSKI

- Można wyróżnić **siedem kluczowych motywacji** stojących za zainteresowaniem historią (zarówno najnowszą, jak i dawniejszą):
- o potrzeba poczucia wspólnoty (zakorzenienia się, bycia częścią większej całości) – dominująca motywacja
 - o ekscytacja związana z odkrywaniem tajemnic
 - o budowanie statusu i poczucia dumy (np. poprzez dumę z historii Polski)
 - o poczucie bycia kimś wyjątkowym (budowane np. poprzez posiadanie unikalnej kolekcji lub wiedzy, której nie mają inni)
 - o chęć lepszego zrozumienia rzeczywistości

- eskapizm (chęć przeniesienia się do idealizowanego świata), który jest bardziej charakterystyczny dla osób zainteresowanych historią dawniejszą
- znaczącą rolę ogrywa także aspekt towarzyski – przyjemność płynąca z przebywania z innymi, np. poprzez uczestniczenie w inscenizacjach.
- Przejawy zainteresowania historią można podzielić na:
 - Specyficzne, takie, które w znacznym stopniu budują tożsamość jednostki (np. bycie rekonstruktorom czy odkrywca) oraz są w dużej mierze twórcze – np. kolekcjonerstwo, odtwórstwo historyczne czy tworzenie drzew genealogicznych.
 - Niespecyficzne, takie, które nie są elementem autoidentyfikacji oraz w dużej mierze doświadczane są biernie (raczej konsumowanie twórczości innych niż samodzielne tworzenie). Najczęściej opierają się na korzystaniu ze zróżnicowanych źródeł i często są rozproszone – jedna osoba może interesować się kilkoma, niepowiązanymi ze sobą kwestiami z różnych epok.
- Historia opowiedziana w sposób, który porusza emocje i pobudza wyobraźnię, to kluczowe zapalniki pasji: to właśnie opowieści, które wzbudziły emocje (np. historie usłyszane od świadków wydarzeń) lub rozbudziły wyobraźnię (np. zobaczenie na żywo obiektu zabytkowego, odnalezienie starego przedmiotu albo ujrzenie wydarzenia historycznego w szerszym kontekście przyczynowo-skutkowym) leżą u początków zainteresowania historią u jej dzisiejszych fascynatów.
- Emocje i działanie na wyobraźnię jest ważne również na dalszych etapach zainteresowania historią – dlatego też przez amatorów często wybierane są źródła (książki, wydarzenia, publikacje, wykłady, programy telewizyjne itp.), które potrafią emocje pobudzać:
 - Pokazują ciekawe osoby – takie, które z charyzmą opowiadają o swojej pasji lub świadków interesujących, przejmujących wydarzeń
 - Odnoszą się do tajemnic, zagadek, a nawet skandali z historii
 - Zaciekawiają poprzez nowe spojrzenie na zagadnienie.
- Tym, co może do historii zniechęcać, jest brak emocji w przekazie, a także brak ukazania szerszego sensu wydarzeń historycznych, np. odwoływanie się jedynie do dat i suchych faktów czy opisywanie wydarzeń, które nie układają się w całość – służą do **opisu** wycinka rzeczywistości a nie pomagają w zrozumieniu **procesu i sensu wydarzenia**.

- Pasjonaci najczęściej nie poszukują aktywnie informacji o źródłach, z których mogą czerpać wiedzę – stykają się z nimi biernie. Często punkty styku z informacjami o treściach historycznych pojawiają się w kontekście innych zainteresowań czy aktywności (np. zainteresowania polityką lub sposobem spędzania wolnego czasu).

SZCZEGÓŁOWE WYNIKI BADANIA

1. MOTYWACJE STOJĄCE ZA ZGŁĘBIANIEM HISTORII

Badanie pozwoliło zidentyfikować kluczowe motywacje stojące za zainteresowaniem historią: rodzinną, lokalną czy narodową.

Dominującą motywacją – najbardziej rozpowszechnioną (hipoteza na podstawie badania jakościowego), a czasem nadrzędną wobec innych, jest **potrzeba poczucia wspólnoty**. Zgłębianie przeszłości pozwala na odczuwanie przywiązania do większej całości – pokoleń ludzi, którzy tworzą daną wspólnotę (rodzinę, społeczność lokalną, naród lub ludzkość). **Poznanie historii daje poczucie zakorzenienia się i łączności z innymi dzięki podobieństwu** – ze względu na tych samych przodków, miejsce zamieszkania, pochodzenie z danego kraju czy regionu lub też typowe ludzkie doświadczenia odkrywane w biografiach historycznych postaci.

To mi daje takie poczucie ciągłości, że wiem skąd pochodzę, wiem kim jestem. To jest nasza tożsamość, to jest nasze dziedzictwo.
Olsztyn, zainteresowani historią najnowsza, 18 – 35 lat

Istotnym czynnikiem **dla wzbudzania zainteresowania historią jest to, że autentyczne zdarzenia potrafią w większym stopniu zawładnąć wyobraźnią i silniej pobudzić emocje, niż fikcyjne postacie i wydarzenia**. Świadomość prawdziwości zdarzeń i realności osób, o których dowiadują się pasjonaci historii, w znacznym stopniu angażuje ich emocje – pozwala utożsamić się z bohaterami, podziwiać ich lub im współczuć. Beletrystyka nie oferuje takiej możliwości – świadomość fikcji literackiej sprawia, że emocje nie są tak silne.

W zależności od sposobu, w jaki przejawia się pasja do historii, **oprócz powyższych kluczowych motywacji i zachęt, do amatorskiego zajmowania się historią skłaniają następujące motywacje:**

- **Ekscytacja płynąca z odkrywania, poznawania tajemnic:** poznawanie historii traktowane jako „poszukiwanie skarbów”, wiąże się z dreszczem emocji, pokonywaniem trudności i przeciwności, żeby odkryć nowe fakty czy obiekty.
 - Przykładem aktywności, która jest napędzana przez tę motywację, może być odkrywanie artefaktów przy pomocy wykrywacza metalu lub poszukiwanie informacji w archiwach.

Miejscowość Aachen, to było jedno z tych miejsc, które mnie zaciękawiały. Zazwyczaj jak się chodzi po tych muzeach to widać fajne rzeczy. Niektóre są cenne, niektóre nie. Ale tutaj były takie rzeczy, że nie można było ich nawet dotknąć. Można było tylko obejrzeć, przejść dalej. I tamte właśnie dzieła sztuki, to były takie prawdziwe skarby. Zaciękawiało mnie i zapadło w pamięć to wszystko, migoczące złoto. Wiem, że ja raczej czegoś takiego nie znajdę – tylko jakieś guziki, monety, pociski... Ale gdyby to było ze złota?
Olsztyn, zainteresowani historią dawną, 18 – 35 lat

- Innym przejawem tej motywacji jest poznawanie sekretów i skandali z przeszłości, poznawania historii, która nie jest uczona w szkole, nie należy do nurtu oficjalnego:
 - W formie zgłębiania tzw. teorii spiskowych dotyczących „wielkiej historii”, „odkłamywanie przeszłości”, poszukiwanie „prawdy” na temat wydarzeń, które były przedmiotem manipulacji.
 - W formie lżejszej – poznawania ludzkiej, „odbrązowionej” strony biografii postaci historycznych: skandali z ich życia, czy wątków z życia prywatnego (np. kobiety Stalina, etc.).
- **Poczucie bycia kimś wyjątkowym** – posiadanie ciekawej pasji, ciekawej kolekcji przedmiotów jako sposób na uatrakcyjnienie swojego wizerunku, budowanie indywidualnej tożsamości. Pasje świadczą o danej osobie, są sposobem autoprezentacji – w tym przypadku specjalizowanie się w wąskiej dziedzinie wiedzy lub kolekcjonowanie unikatowych przedmiotów jest sposobem na budowanie swojej unikalności. Podobna motywacja może stać za zdobywaniem wiedzy historycznej – daje poczucie bycia kimś wyjątkowym, kimś, kto wie więcej niż inni.

Jak ktoś do mnie przychodzi to widać to wszystko od razu. Mam barek w kształcie globusa i on ma XVI-wieczną mapę. Gdzieś leży klaser, monety, mam całą szafkę noży. Mam też radia, jedno jest takie katedralne, jest wypasione, ze skalą, stare. Ma ze 100 lat. To jest ciekawy i niespotykany przedmiot, ludzie się pytają o to i nawiązuje się rozmowa, bo nieczęsto ktoś kolekcjonuje takie przedmioty.”
Warszawa, zainteresowani historią dawniejszą, 18 – 35 lat

- Chęć lepszego **odnalezienia się w teraźniejszości** – zdaniem badanych historia pozwala lepiej rozumieć współczesność, wyrobić sobie własne zdanie w ocenie skomplikowanych meandrów zdarzeń, a uczona powszechnie, znana przez całe społeczeństwo, pozwala zapobiegać powtarzaniu błędów z przeszłości. Ta motywacja jest częstsza w przypadku osób zainteresowanych historią najnowszą (ich zdaniem ma ona silniejszy wpływ na obecne wydarzenia niż historia dawniejsza),

choć też przejawiana przez niektóre osoby zainteresowane historią dawną, które dopatrywały się prawidłowości powtarzanych przez wieki.

Chcę wiedzieć skąd pochodzimy jako społeczeństwo i co sprawiło, że tak się różnimy pod względem wyznawanych wartości i poglądów. Widzę, że to może mieć związek z przeszłością, poznając historię można wyrobić sobie pogląd na teraźniejszość.

Warszawa, zainteresowani historią najnowszą, 36 – 65 lat

- **Zabawa związana z przebywaniem z innymi** – traktowanie pasji historycznej jako okazji do poznania innych osób, ciekawego spędzania czasu w towarzystwie innych i zacieśniania z nimi więzi (ze znajomymi lub z rodziną). Przykładem mogą być grupy rekonstrukcyjne, gdzie również element wspólnego przygotowywania się do rekonstrukcji a nawet oglądanie odtwórstwa historycznego razem z innymi, jest ciekawym przeżyciem.

Ja mam takich trzech znajomych z podstawówki, którzy też się tą historią interesują. Z tymi kumplami się wciąż spotykamy. Zainteresował mnie XVII wiek, zaczęłam jeździć konno i władać szablą, to mnie cieszy. Jeździmy z kolegami, spotykamy się i poza tym, że jest ta historia, to też jest takie spotkanie i fitness, który trzyma mnie w formie. Warszawa, zainteresowani historią dawną, 36 – 65 lat

- **Budowanie statusu / poczucia dumy** – pasja historyczna staje się narzędziem do budowania pozycji i statusu:
 - W wymiarze indywidualnym, np. poprzez zbieranie prestiżowych kolekcji lub odkrywanie swoich szlacheckich / wyjątkowych przodków.
 - Albo kolektywnym poprzez gromadzenie wiedzy i dowodów składających się na poczucie dumy narodowej podkreślanej przez heroizm lub wybitne osiągnięcia, jak np. obalenie komunizmu czy wynalazki. Poprzez przynależność do danego narodu, jego reprezentant staje się lepszy od innych, ma powody do dumy.

W tym roku byłam na wakacjach w Rumunii, tam jest muzeum komunizmu. Jest cała sala o Solidarności, o Polsce. Byłam zaskoczona, jak starsza pani z Włoch opowiadała wnukowi, że bez Polski dalej byłby komunizm. Poczułam się dumna, chciałabym więcej doczytać, żeby więcej się o tym dowiedzieć. Taka duma z tego, że jestem Polką. Warszawa, zainteresowani historią najnowszą, 18 – 35 lat

- **Chęć oderwania się od rzeczywistości, przeniesienia się do idealizowanej krainy** – częste zwłaszcza w przypadku zainteresowania historią dawną, gdzie przeszłość jest traktowana jako „kraina” lepsza od teraźniejszości.

Interesują mnie te kraje starożytne. Czytam książki z biblioteki, ale też lubię te filmy o czasach starożytnych, zwłaszcza te religijne. Ja strasznie uwielbiam te ich stroje. Kobiety chodziły swobodnie w tych chustach, to mnie interesuje. Takie proste życie codzienne. No, ale kiedyś chyba jednak było lepsze to życie i ten świat. Powiem pani, że jak jest nieraz taki film to ja mam takie odczucie, że przechodzę w tamten świat. Oglądam film historyczny i czuję się, że ja jestem tam też. Warszawa, zainteresowani historia dawniejsza 36 – 65 lat

Jednocześnie należy podkreślić, że motywacje nie są specyficzne dla konkretnej osoby – w zależności od sytuacji, ta sama osoba może przejawiać różnorakie motywacje.

Oprócz różnych motywacji, poszczególne sposoby zainteresowania historią można podzielić ze względu na główny przedmiot zainteresowania:

- **Zainteresowanie historią poprzez fizyczny obiekt** – dla osób, które pierwotnie zainteresowały się historią w taki sposób, ważny jest kontakt z artefaktami, obiektami z przeszłości.
 - Poprzez możliwość obcowania z fizycznymi obiektami historia staje się bliższa, bardziej żywa i przez to jeszcze bardziej interesująca.
 - Zainteresowanie się określonym artefaktem (np. szczerbce, starymi monetami etc.) jest dla niektórych sposobem na to, aby poznawczo oswoić „bezmiar” historii – obiekt pozwala zakotwiczyć się w konkretności, który wyznacza namacalny punkt wyjścia do poznawania historii, jest kompasem prowadzącym przez meandry historii.
- **Zainteresowanie historią poprzez ideę** – ciekawość wzbudza pojęcie, koncept (np. demokracja, strategia wojskowa w bitwach, koncepcja pieniądza), a zainteresowanie przedmiotami jest wtórne. Poznawane wydarzenia i losy bohaterów pozwalają lepiej zrozumieć zagadnienie, spojrzeć na nie z różnych perspektyw lub uzasadnić słuszność własnych poglądów (kiedy poszukiwane są fakty potwierdzające jakąś tezę).

2. PRZEJAWY ZAINTERESOWANIA HISTORIĄ

Pasja historyczna przejawia się na wiele sposobów. Różnią się one charakterystyką, stopniem budowania za ich pomocą własnej identyfikacji oraz stopniem aktywności po stronie zainteresowanego (czy wymagają własnej aktywności / twórczości czy też są bierne, oparte na konsumpcji dostępnych treści kultury).

Przejawy, które można określić jako specyficzne, takie, które budują tożsamość uczestnika (np. bycie rekonstruktorem czy odkrywcą) oraz w dużej mierze twórcze:

- Kolekcjonerstwo

**CHARAKTERYSTYKA
AKTYWNOŚCI**

Najczęściej **zaczyna się od jednego przedmiotu**, otrzymanego lub znalezione, który zacieka posiadacza. Przedmioty są kupowane, zbierane od znajomych i rodziny oraz wymieniane między kolekcjonerami. **Przyjemność sprawia posiadanie** ciekawych przedmiotów, oglądanie ich (dla wielu ważny jest również aspekt estetyczny), **ale także pokazywanie i opowiadanie o nich innym**. Pokazywanie zbiorów potrafi stanowić dla właściciela na tyle dużą gratyfikację, że skłania do przekazania ich części do muzeów / wirtualnych muzeów, aby inni mogli je zobaczyć. Zbierane są różnorakie przedmioty (np. płyty winylowe, znaczki, kafle z pieców kaflowych, butelki, sprzączki od pasów wojskowych, guziki z mundurów, broń). Wybór zbieranych przedmiotów jest podyktowany upodobaniami zbierającego. Czasami jest również kompromisem pomiędzy ilością pieniędzy i miejsca posiadanego na gromadzenie kolekcji a własnymi zainteresowaniami – np. zbierane są guziki od munduru, zamiast kompletnego umundurowania. Kolekcjonerzy często tworzą **sieci znajomych lub uczestniczą w forach**, gdzie mogą wymieniać się przedmiotami, dowiadywać się, sprawdzać autentyczność. Poza zbieraniem, kolekcjonerzy często przejawiają **zainteresowanie historią posiadanych przedmiotów oraz ogólnie historią i wydarzeniami z czasu powstania / używania zbieranych rzeczy**.

**CHARAKTERYSTYKA
WYBIERANYCH
ŹRÓDEŁ**

Kolekcjonerzy wybierają źródła, które uznają za:

- Szczegółowe (np. kompendium wiedzy: „Ordery i odznaczenia polskie”, „Dzieje szabli polskiej”, fora internetowe z wieloma wątkami)
- Specjalistyczne (odnoszące się do wąskiego tematu, za którym stoją autorzy z tytułami naukowymi – np. „Encyklopedia techniki wojskowej”)

Przykłady kolekcji – broń, monety, elementy umundurowania:

Warszawa, zainteresowani historią dawną, 18 – 35 lat

Olsztyn, zainteresowani historią najnowszą, 36 – 65 lat

Olsztyn, zainteresowani historią najnowszą, 18 – 35 lat

■ Poszukiwanie przedmiotów

CHARAKTERYSTYKA AKTYWNOŚCI

Może **zacząć się od obserwowania innych i uczestniczenia w ich wyprawach poszukiwawczych albo od znalezienia lub otrzymania przedmiotu, który był przez kogoś znaleziony.**

Poszukiwanie przedmiotów może odbywać się przy użyciu **wykrywacza metalu**, ale też poprzez **odwiedzanie ludzi** (np. na wsiach) **i pytanie, czy posiadają niepotrzebne rzeczy, które mogą okazać się stare / mieć znaczenie historyczne.**

Przyjemność sprawia cały proces odkrywania (często porównywany do poszukiwania skarbów): przygotowywanie się do wyprawy, odnajdowanie informacji, kompletowanie sprzętu (w przypadku wypraw z wykrywaczem metalu również ubrania, ekwipunku), sama wyprawa oraz **odnajdowanie informacji o znalezionych przedmiotach (w różnorodnych źródłach: Internecie, książkach).** Poszukiwane są najczęściej przedmioty z okresu II wojny światowej (najłatwiej je znaleźć).

CHARAKTERYSTYKA WYBIERANYCH ŹRÓDEŁ

Poszukiwacze wybierają źródła, które odnoszą się do:

- Archetypu odkrywcy skarbów (np. forum odkrywca.pl, wystawy muzealne pokazujące skarby, klejnoty)
- Odkrywania tajemnic, dowiadywania się rzeczy powszechnie nieznanych (książki: „Tajemnice Zamku w Pastęku”, „Olsztyn magiczny”, „Niewyjaśnione fakty II wojny światowej”)

- **Poznanie losów rodziny, tworzenie drzew genealogicznych**

CHARAKTERYSTYKA AKTYWNOŚCI

Często **zaczyna się od ważnego emocjonalnie wydarzenia dotyczącego rodziny**, np.: śmierci bliskiej osoby, która skłania do zainteresowania się losami rodziny, co pozwala poczuć więź z innymi lub **wysłuchania poruszającej emocje historii z przeszłości** członka rodziny.

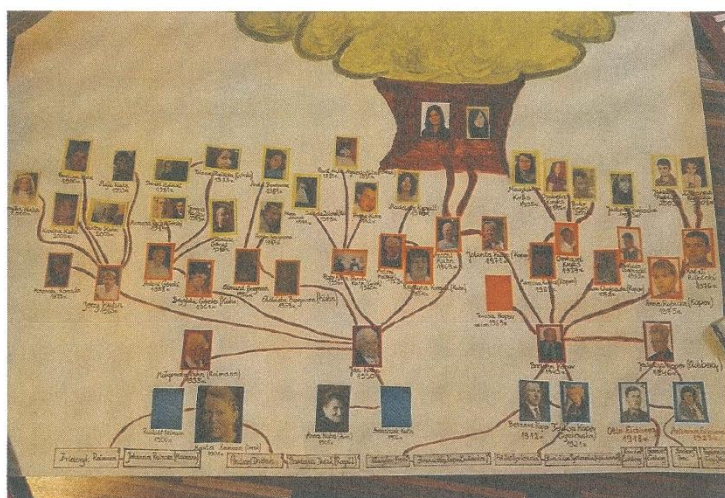
Poznanie historii rodziny wiąże się z: rozmowami ze świadkami, (członkami rodziny, którzy pamiętają pochodzenie przodków, dawne zdarzenia i krewnych), zbieraniem zdjęć, odnajdywaniem informacji w archiwach (najczęściej parafialnych), szukaniem informacji w Internecie (też na specjalnych portalach o historii rodzin). Poza poznawaniem wyłącznie losów członków rodziny, często interesujący jest też szerszy kontekst – wydarzenia historyczne (z tzw. wielkiej historii), które wpływały na losy rodziny.

CHARAKTERYSTYKA WYBIERANYCH ŹRÓDEŁ

Osoby przejawiające tak swoje zainteresowanie historią często poszukują źródeł, które:

- Opisują zdarzenia historyczne z perspektywy pojedynczych losów (np. historie rodzin o podobnych losach, biografie np. książka „Ocalić od zapomnienia – z Syberii i Stanów Zjednoczonych do Kętrzyna”)
- Pokazują warunki życia w danym okresie, podkreślają sytuacje zwykłych ludzi (np. seria książek „Tak żyli ludzie”, wystawy w muzeum etnograficznym)

Przykład stworzonego drzewa genealogicznego:

Olsztyn, zainteresowani historią dawną, 18 – 35 lat

- **Uczestniczenie w rekonstrukcjach, przynależność do grup rekonstrukcyjnych**

CHARAKTERYSTYKA AKTYWNOŚCI	Do zaangażowania w rekonstrukcje / odtwórstwo historyczne może skłonić: ▪ Chęć spędzania czasu z osobami, które przejawiają takie zainteresowania, ▪ Zaangażowanie w poszukiwanie informacji o danym okresie historycznym, ▪ Przyjemność płynąca z majsterkowania, tworzenia rzeczy. Dla niektórych grupy rekonstrukcyjne są atrakcyjną formą podążania za pasją historyczną, ale nie angażują się w nie z różnych powodów: ▪ Brak możliwości uczestniczenia w angażujących spotkaniach (np. ze względu na brak czasu wolnego) ▪ Brak środków finansowych – przekonanie, że odtwórstwo wiąże się ze znacznymi wydatkami
CHARAKTERYSTYKA WYBIERANYCH ŹRÓDEŁ	Źródła jakich poszukują osoby zainteresowane rekonstrukcjami są najczęściej opisywane przez nich jako: ▪ Specjalistyczne (odnoszące się do wąskiego wycinka wiedzy, pisane przez autorów będących autorytetami w danej dziedzinie – np. „Z dziejów Husarii”, „Wojskowość Polska w dobie wojny polsko-szwedzkiej”).

Zdjęcia z rekonstrukcji historycznych oraz przedmioty wykonane przez respondentów na potrzeby rekonstrukcji / inscenizacji:

Olsztyn, zainteresowani historią dawną, 36 – 65 lat

Olsztyn, zainteresowani historią dawną, 18 – 35 lat

■ Poznanie historii regionu / miasta

CHARAKTERYSTYKA AKTYWNOŚCI

Wydarzenia związane z początkiem pasji są osadzone w potrzebie zakorzenienia się, kiedy takiego poczucia zabrakło, np. w związku z:

- Przenosinami do innego miasta / regionu – poczuciem braku związku z miejscem zamieszkania
- Zmniejszeniem liczby znajomych, osób związanych z danym miejscem (np. znajomi umierają, wyprowadzają się) – chęcią zachowania w żywej pamięci historii danego miejsca

CHARAKTERYSTYKA WYBIERANYCH ŹRÓDEŁ

Poszukiwane źródła odnoszą się wtedy do historii danego miejsca i mogą obejmować różne okresy historyczne – np. książka „Olsztyn 1353 – 2003”, „Pałace i dwory dawnych Prus Wschodnich”, oglądanie inscenizacji Napoleoniada pokazującej wydarzenia, które dotyczą regionu

Inne przejawy zainteresowania historią, które można określić jako niespecyficzne, takie, które nie budują tożsamości uczestnika (pasjonat określa się po prostu jako osoba zainteresowana przeszłością / historią, a nie np. rekonstruktor, czy 'warszawiak') **oraz w dużej mierze doświadczane biernie** (raczej konsumowanie twórczości innych, niż samodzielne tworzenie) – **najczęściej opierają się na korzystaniu z rozmaitych, rozproszonych źródeł, by zgłębiać wybrane zagadnienie historyczne.**

Poznawane zagadnienia mogą być bardzo zróżnicowane i dotyczyć:

- **Historii materialnej** – przykłady to: zainteresowanie wystrojem wnętrz, meblami i innymi przedmiotami użytkowymi na przestrzeni dziejów, zainteresowanie strojami i modą
- **Historii politycznej, militarnej** – przykłady to: zainteresowanie Powstaniem Warszawskim, uzbrojeniem Wojska Polskiego, zainteresowanie bitwami II wojny światowej, formacjami wojskowymi – np. Husarią, Wojskiem Carskim
- **Historii społeczno-gospodarczej** – przykłady to: zainteresowanie historią sztuki, zainteresowanie konkretnym regionem – Finlandią, postaciami historycznymi: Piłsudski, caryca Katarzyna II Wielka

Bardzo często zainteresowania się przenikają – jedna osoba może interesować się kilkoma, niepowiązanymi kwestiami.

Zainteresowanie przejawia się poprzez konsumowanie informacji zawartych w różnych źródłach:

- Czytanie książek
- Czytanie czasopism
- Uczestniczenie w wykładach (w różnych instytucjach – np. Dom Spotkań z Historią w Warszawie, Muzeum Nowoczesności w Olsztynie) oraz oglądanie wykładów w YouTube
- Oglądanie rekonstrukcji
- Zwiedzanie muzeów
- Zwiedzanie miejsc o znaczeniu historycznym – np. miejsca bitew
- Oglądanie seriali historycznych (np. Wikingowie, Rzym, Tudorowie, Kompania Braci, Czas Honoru, Spartacus)
- Granie w gry komputerowe (np. Medal of Honour) i planszowe (np. Kolejka)

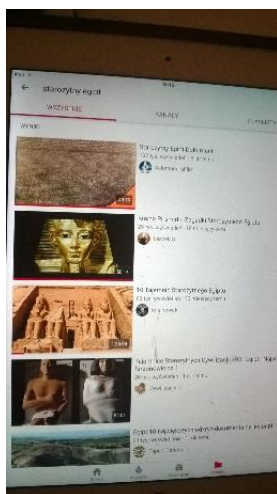
Przykłady źródeł, z których korzystają respondenci:

Olsztyn, zainteresowani historią najnowszą, 36 – 65 lat

Warszawa, zainteresowani historią najnowszą, 18 – 35 lat

Olsztyn, zainteresowani historią dawną, 18 – 35 lat

Warszawa, zainteresowani historią najnowszą, 36 – 65 lat

Dodatkowo każdy z przejawów amatorskiego zainteresowania historią (zarówno z grupy przejawów specyficznych, budujących tożsamość i kreatywnych, jak i z grupy niespecyficznych i biernych) **może być realizowany na dwóch poziomach:**

- **Popularno-naukowym** – kiedy preferowane są aktywności i źródła łatwe w odbiorze, takie, które mogą zainteresować osobę nieposiadającą dużej wiedzy na dany temat, a ważnym ich elementem jest przyjemność i zabawa.
- **Typowo naukowym** – gdy wybierane są źródła i aktywności bliższe pracy naukowej, np. naukowe, specjalistyczne opracowania, odwiedzanie archiwów, poszukiwanie materiałów źródłowych, uczestnictwo w wykładach.

3. TEMATY SZCZEGÓLNIE INTERESUJĄCE PASJONATÓW

Z badania przeprowadzonego wśród pasjonatów wynika, że **nawet jeśli da się wydzielić jeden obszar, który jest wiodący w ich zainteresowaniach, to często**

interesują się również innymi zagadnieniami i postaciami. Treści, które **wejdą w zakres zainteresowań są często pochodną wiodącej dla danej osoby motywacji** do zgłębiania historii – są tak opisane i przedstawione, że dobrze wpisują się w daną motywację.

Ponieważ przeprowadzaliśmy wywiady z pasjonatami, którzy interesowali się różnymi epokami i różnymi aspektami historii, trudno jest wyłonić tematy wspólne dla wszystkich. Jednakże widać dwa, które ciekawiły znaczną część respondentów:

- **Historia miasta / regionu, w którym się mieszka** – posiadanie wiedzy o miejscu zamieszkania jest coraz bardziej popularne, istnieje też więcej treści i źródeł, z których osoby interesujące się tym zagadnieniem mogą zgłębiać. Osobisty związek z miejscem oraz jego bliskość powoduje, że historia staje się żywa, oddziałuje na emocje i wyobraźnię.
- **Ciekawostki / skandale historyczne – historia podawana w lekkiej i często zabawnej formie** (bez skupiania się na datach, mało ciekawych detalach). Temat może być wybierany z dwojakich powodów:
 - Jako sposób na spędzanie wolnego czasu (poza innymi sposobami pogłębiania wiedzy historycznej).
 - Jako główne zainteresowanie – temat interesujący dla osób, które w głównej mierze poznają treści historyczne, by zaspokoić swoją potrzebę ekscytacji z poznawania tajemnic.

4. WYBIERANE ŹRÓDŁA WIEDZY

W zależności od stopnia zaangażowania, fascynacji historii wybierają różnego rodzaju źródła:

- **Typowo historyczne, naukowe opracowania, archiwalne dokumenty** – jeśli ich pasja jest tak rozwinięta, że stają się ekspertami w danej dziedzinie i mają znaczną wiedzę.
- **Popularno-naukowe** (opracowania podające fakty, ale bez szczegółów, skupiające się na ciekawostkach, interesujących aspektach wydarzeń) – dla osób, które nie mają dużej wiedzy i chcą czerpać przyjemność z poznawania historii podanej w ciekawy sposób, bez fragmentów wymagających dużego skupienia czy wcześniejszej wiedzy.
- **Beletrystyka / fabuła z historycznym tłem** – wybierana z dwojakich powodów:
 - Przez osoby, które chcą rozrywki a prawdziwość niektórych elementów wzbudza w nich emocje i pozwala utożsamić się z bohaterami. Czasami treść książki, serialu czy filmu potrafi zachęcić do pogłębienia informacji o danej epoce, wydarzeniu czy bohaterze.
 - Przez osoby, których celem jest pogłębienie swojej wiedzy o historii – chcą poświęcać historii wolny czas i aby było to możliwe, treści muszą być podane w lżejszy, zbeletryzowany sposób – możliwy do przyswajania po pracy / nauce szkolnej.

Poniższe źródła są wspólne dla zainteresowanych historią, niezależnie od stopnia zaangażowania:

Czasopisma – respondenci zauważają że obecnie pojawia się coraz więcej tytułów prasowych dotyczących historii, więc „jest z czego wybierać”.

Zalety

Łatwiej dostępne niż książki (tańsze, przeczytanie wymaga mniej czasu i wysiłku)

Koncentrują się na ciekawych tematach: albo skandalizujących, albo w nowym ujęciu

Wyraźna polityczna linia pisma – pozwala przewidzieć, jakie tematy będą poruszane i w jakim świetle → zauważalna jest tendencja do czytania czasopism zgodnych z własną orientacją polityczno-światopoglądową

Wady

Artykuły są czasami pobieżne, nie wyczerpują tematu – oferują jedynie ciekawostki bez pogłębienia, co dla bardziej zaangażowanych nie jest wystarczające

Zdaniem niektórych badanych zawierają artykuły pisane przez amatorów, „przeklejane z Internetu”

Kryteria zakupu konkretnego czasopisma obejmują:

<i>Temat na okładce, który zacieka i jest zgodny z zainteresowaniami danej osoby</i>	Łatwiej przykuwa uwagę, wyróżnia się spośród wszystkich gazet – np. „Pierwsza kobieta, która chciała zostać prezydentem USA”, „Moskwa nasza!”, „Wiking? Tutejszy? Paradoks Mieszka I”
<i>Poglądy i opinie reprezentowane przez daną gazetę zgodne ze światopoglądem badanego</i>	Podział na media bardziej prawicowe i bardziej liberalne sprawia, że czytelnicy mogą wybrać w jaki sposób zostaną ukazane treści historyczne – „AleHistoria” Gazety Wyborczej vs. Do Rzeczy Historia, W Sieci Historia
<i>Tytuł naukowy autora</i>	Dodają wiarygodności artykułom

Programy telewizyjne – najczęściej respondenci trafiają na nie przypadkiem: przeglądając kanały, rzadko specjalnie włączają telewizor, żeby obejrzeć program, o którym wiedzą z wyprzedzeniem.

Wzorem dla programów i prowadzących jest Wołoszański, opowiadający o historii z pasją, charyzmatyczny i oryginalny. Jego programy łączą w sobie wyczerpujące informacje z ciekawą formą (np. inscenizacje, wątek sensacyjny). Jego programy są śledzone w TV lub na YouTube.

Zalety

Ciekawa, dynamiczna forma

Łatwe w odbiorze – obrazowe, zawierają wyjaśnienia wystarczające nawet dla laików

Działają na emocje – często poprzez relacje świadków, pokazywanie prawdziwych lokalizacji i artefaktów

Wady

Zabierają dość dużo czasu

Czasami nie są lubiane przez innych członków rodziny – którzy chcą w danym momencie oglądać inny program

Duża ilość powtórek – brakuje ciekawych i nowych produkcji

Kryteria przy wyborze danego programu lub dalszego jego oglądania (jeśli trafia się na niego przypadkowo) są następujące:

<i>Emitowane na kanale, który jest znany z filmów historycznych lub dokumentalnych (np. TVP Historia, Discovery Historia)</i>	Nawet bez wcześniejszego planowania i prześledzenia programu telewizyjnego, włączając kanał można trafić na film o interesującej tematyce
<i>Ciekawy temat lub nowe spojrzenie na dane zagadnienie</i>	Podobnie jak w przypadku innych źródeł – zaciekawia, przykuwa uwagę, np. program na kanale <i>Discovery Historia</i> „Ameryka: prawda i mity”
<i>Wypowiedzi świadków zdarzeń</i>	Budzą emocje: historia staje się żywa i osobista, często ukazuje swą niejednoznaczność (np. ukazanie cierpienia rodzin prześladowców)
<i>Zdjęcia archiwalne</i>	- Uwiarygadniają przekaz - Zaciekawiają
<i>Ciekawa osoba prowadząca program</i>	Ważna jest charyzma, zaangażowanie, talent do snucia opowieści (np. Wołoszański)

Ciekawy zwiastun [rzadko]	▪ Ciekawy zwiastun (pokazujący treści w dynamiczny i interesujący sposób) potrafi sprawić, że oglądający będzie czekał na dany program lub go nagra
---------------------------	---

Książki – w największej ilości posiadane przez osoby ze starszej grupy wiekowej – w początkach ich pasji książki były najłatwiej dostępnym źródłem wiedzy. Ponieważ książki wiążą się z inwestycją (koszty zakupu, miejsce które zajmują w domu), obecnie ich zakup jest dokonywany przez osoby, które są bardzo zainteresowane danym tematem.

Książki są też często otrzymywane jako prezent – kiedy otoczenie pasjonata zna jego zainteresowania.

Zalety

Kompletne, wyczerpujące omówienie danego tematu

Kojarzone z powagą, naukowym podejściem – tworzą wizerunek osoby inteligentnej, „intelektualisty”

Wady

Stosunkowo drogie

Wymagają czasu i wysiłku (skupienia i poświęcenia czasu wyłącznie na tę czynność), żeby się z nimi zapoznać – w przeciwieństwie np. do krótkich filmików na YouTube

Są czynnością wykonywaną w samotności, izolującą od innych – to nie jest preferowany sposób spędzania czasu wśród osób młodych

Zajmują dużo miejsca w domu – w przypadku większych kolekcji, członkowie rodzin często negatywnie wyrażają się o ilości książek

Kryteria zakupu konkretnej książki obejmują:

Poruszany temat lub zagadnienie znajdujące się w obszarze zainteresowań pasjonata	W przypadku osób interesujących się wąskim zagadnieniem, które nie jest opisane w wielu książkach – czytane / kupowane są wszystkie książki, jakie uda się znaleźć traktujące o danym zagadnieniu
Ciekawe ujęcie sprawy	Odkrywanie nowych faktów, nowe spojrzenie na dane zagadnienie, nowa, ciekawa interpretacja – podkreślana poprzez sam tytuł książki lub adnotacje na okładce, np. „Tajemnice Warmii i Mazur. Historie, jakich nie znajdziesz w Internecie.”
Interesujący, a nawet skandalizujący temat [ważne dla niektórych badanych]	Przyciągający uwagę, wybijający się z tłumu innych tytułów, obiecujący interesującą lekturę – np. „Stalin. Dwór Czerwonego Cara”, „Wierny mąż niewiernych żon. Władysław Jagiełło”
Recenzje	- Pozytywne recenzje na portalach oceniających książki - Liczba „gwiazdek” w księgarniach internetowych - Pozytywne recenzje w gazecie, której jest się czytelnikiem – najczęściej prezentującej odpowiadające czytelnikowi poglądy polityczne
Autor	- Uznany autor – gwarantuje jakość książki. Jako znany autor wymieniany jest Norman Davis. - Znajomość innych książek autora – jeśli inne pozycje były lubiane, jest duże prawdopodobieństwo, że książka się spodoba
Książka z danego wydawnictwa	Jeśli inne książki danego wydawnictwa się podobały, istnieje szansa, że również kolejne pozycje będą ciekawe

Część osób wypożycza książki z biblioteki – wtedy kierują się podobnymi względami, jak w przypadku kupowania książek, ale dodatkowo często zdają się na rekomendacje bibliotekarza.

Filmy na YouTube – są popularne zwłaszcza wśród pasjonatów z młodszej wiekowej grupy (młodzież oraz młodzi dorośli). Oglądane są filmy youtuberów zajmujących się historią (np. kanał Historia bez Cenzury, Polimaty / Radostaw Kotarski, Jędrak o historii), ale też filmy historyczne i dokumentalne, wywiady ze świadkami zdarzeń (historia mówiona) a także wykłady.

Zalety

Łatwość dostępu – dostępne o każdej porze, proste wyszukiwanie (po słowach kluczowych)

Możliwość łatwego wyszukania materiału o konkretnej tematyce (inaczej niż w przypadku TV)

Duży wybór różnorodnych materiałów gwarantuje, że znajdzie się coś dla siebie

Wady

Trudność w zweryfikowaniu prawdziwości / rzetelności materiału – przekonanie, że w Internecie film może umieścić każdy

Kryteria wyboru filmu do obejrzenia obejmują:

<i>Pojawienie się w podpowiedziach generowanych przez YouTube</i>	▪ Gwarantuje, że film będzie w jakiś sposób podobny do wcześniej oglądanych i może trafić w gust i zakres zainteresowań widza
<i>Ciekawy tytuł</i>	▪ Zaciekawia, wyróżnia materiał spośród innych
<i>Interesujące zdjęcie/ kadr zwiastujący film – najlepiej jeśli jest archiwalne</i>	▪ Pozwala w pewnej mierze zorientować się jaki charakter będzie miał materiał
<i>Liczba wyświetleń</i>	▪ Duża liczba wyświetleń sugeruje, że materiał jest popularny, podobał się innym – co może świadczyć o jego dobrej jakości

Strony Internetowe – częstym punktem startowym jest Wikipedia lub wyszukiwarka Google. Respondentom trudno jest wymienić konkretne strony, które odwiedzają → rzadko wybierają je intencjonalnie, raczej trafiają na nie poprzez linki z innych stron i w tym aspekcie bardzo ceniona jest Wikipedia.

W przypadku kolekcjonerów często wymieniane są fora zrzeszające osoby zajmujące się zbieraniem i znajdowaniem różnych artefaktów. Wymieniają się doświadczeniami, szukają informacji o przedmiotach w swojej kolekcji lub – w przypadku poszukiwaczy – o miejscach, gdzie można znaleźć ciekawe przedmioty. Dodatkowo dla kolekcjonerów Internet jest też miejscem, gdzie szukają przedmiotów do nabycia lub wymiany: na stronach aukcyjnych (Allegro), stronach z ogłoszeniami (OLX).

Zalety

Łatwość dostępu – informacje dostępne od razu, o każdej porze i prawie w każdym miejscu, duża liczba materiałów

Łatwość wyszukiwania informacji (w percepcji większości, łatwo jest znaleźć poszukiwane informacje – nawet jeśli w rzeczywistości pojawiają się problemy)

Wady

Chaos i nadmiar informacji – dużo informacji, które są pozornie łatwe do odnalezienia sprawia, że czasami trudno znaleźć to, czego naprawdę się szuka

W przypadku niektórych respondentów, zwłaszcza ze starszej wiekowej grupy, słaba znajomość sposobów wyszukiwania informacji w Internecie ogranicza atrakcyjność źródła.

Dla niektórych wadą witryn internetowych jako źródła informacji są problemy z potwierdzeniem autentyczności i wiarygodnością zamieszczanych treści

Kryteria wyboru konkretnej strony:

Pojawienie się w podpowiedziach np. na Facebook'u / linkach na innych odwiedzanych stronach	Mechanizmy podpowiedzi powodują, że pojawiające się strony najczęściej trafiają w gusta czytelników
W przypadku forów: duża liczba użytkowników i znaczna ich aktywność	Gwarantuje, że forum jest aktywne, ciekawe i przez to można znaleźć na nim dużo informacji
Znajomość strony i jej renoma – np. Wikipedia	Wiadomo, czego można się po niej spodziewać, jakie informacje znaleźć

Muzea – odwiedzanie muzeów i oglądanie zamieszczonych tam eksponatów jest jednym ze sposobów na poznawanie historii. Respondenci odwiedzają muzea blisko swojego miejsca zamieszkania, ale też jeżdżą do innych miast, by je zwiedzać (są albo celem wycieczki, albo zwiedzane są przy okazji).

Zalety

Możliwość zobaczenia na żywo, a niekiedy dotknięcia eksponatów, które przybliżają i „ożywiają” historię

Wady

Niektórym muzeum wciąż kojarzy się z nudą i brakiem interaktywności – przedmioty są słabo wyeksponowane (słabe światło, brak opisów – statyczność i niedostępność przedmiotów, nieumiejętność opowiedzenia za ich pomocą ciekawych historii)

Kryteria wyboru muzeum do odwiedzenia:

<i>Ciekawy opis wystawy</i>	▪ Zaciekawiający, dający do myślenia, opatrzone materiałami wizualnymi
<i>Interaktywność muzeum</i>	▪ Muzea które pozwalają na interakcję z obiektami lub instalacjami oraz oddziałują na wiele zmysłów – możliwość oglądania, słuchania, dotykania przedmiotów – są chętniej wybierane (np. Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum Emigracji w Gdyni)
<i>Popularność muzeum</i>	▪ Jeśli muzeum cieszy się opinią ciekawego / interesującego – przyciąga więcej osób. Za takie muzea uznawane są: Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum Polin (między innymi dzięki nagłośnionemu przez media otwarciu)
<i>Wystawy tematyczne, czasowe</i>	▪ Dają poczucie oglądania zbiorów, które nie są dostępne na co dzień, czegoś nowego

Seriale i filmy historyczne – oglądane dla przyjemności, ale część wiedzy w nich przekazywanej (kontekst czasów, ubrania, używane sprzęty, przedstawiane wydarzenia czy bohaterowie) pozostaje w pamięci. Potrafią też być impulsem, który skłoni do dalszych poszukiwań, w innych źródłach.

Zalety

Ciekawa forma przekazu – może zaciekać, popchnąć do dalszego zgłębiania historii

Wielowarstwowość produkcji daje możliwość jej oglądania nawet z osobami, które nie lubią historii a docenią fabułę

Wady

W wielu wypadkach pomyłki, niedociągnięcia, zmiany w przebiegu wydarzeń są denerwujące dla osób, które znają historyczny kontekst; przekłamania mogą się utrwalić w świadomości oglądających

Kryteria wyboru filmu czy serialu:

<i>Ciekawy zwiastun</i>	▪ Dobrze zrobiony, trzymający w napięciu
<i>Znany reżyser / aktorzy</i>	▪ Sławni w Polsce lub na świecie aktorzy i reżyser dają gwarancję, że produkcja będzie ciekawa
<i>Recenzje / nagrody</i>	▪ Dla niektórych respondentów kryterium stanowią pozytywne recenzje w mediach zgodnych z posiadanym światopoglądem
<i>Wysoki budżet</i>	▪ Daje gwarancję, że kostiumy, plenery i inne szczegóły będą jak najwierniej oddane
<i>Prawdziwość szczegółów i odwzorowanie realiów historycznych</i>	▪ Obejrzenie zwiastunów lub w przypadku serialu – odcinka, pozwala stwierdzić czy serial dobrze oddaje realia epoki, co dla niektórych ma duże znaczenie

Mniej popularne, nie tak często wybierane źródła:

Wykłady i wydarzenia (również inscenizacje) – są postrzegane jako mniej dostępne (zwłaszcza dla osób z mniejszych miast). Istnieje przekonanie, że informacje o tego typu wydarzeniach nie są powszechnie i łatwo dostępne – zarówno w Warszawie, jak i w Olsztynie, część respondentów nie miała świadomości, że może skorzystać z tego typu wydarzeń a ci, którzy o nich wiedzieli, dowiadawali się przez przypadek (np. spacerując i natykając się na plakat) lub od znajomych (w rozmowie, na Facebooku). Mało znanym źródłem, w którym takie informacje są intencjonalnie poszukiwane jest agregator wydarzeń, np. waw4free.

Wybierane są wydarzenia, które są polecane przez znajomych (na których również ci znajomi się pojawiają) lub o ciekawej dla respondenta tematyce.

Gry komputerowe – wybierane najczęściej dla walorów grania – faktu, że są to gry strategiczne, mają ciekawą fabułę i efekty, są polecane przez znawców gier, mają dobre recenzje. Zaciekawiają szczegółowością detali, np. uzbrojenia, szczegółów umundurowania czy otoczenia. Potrafią być punktem wejścia w zainteresowanie historią, rozwijane następnie w innych formach.

Rozmowy ze świadkami historii – najczęściej są to osoby z rodziny lub bliscy znajomi rodziny. Rozmowy często są punktem wyjścia do zainteresowania się historią i rozwijania go następnie w innych formach.

Archiwa – dla znawców i ekspertów – amatorów, którzy specjalizują się w jakiejś dziedzinie wiedzy historycznej, dla których zwykłe opracowania, książki historyczne czy inne źródła nie są wystarczające.

5. GDZIE I W JAKI SPOSÓB PASJONACI DOWIADUJĄ SIĘ O RÓŻNYCH ŹRÓDŁACH WIEDZY O HISTORII

Informacje o źródłach wiedzy i dostępnych sposobach rozwijania pasji historycznej nie są z reguły aktywnie poszukiwane, pasjonaci są ich biernymi odbiorcami. Dodatkowo, nie mają poczucia, że istnieje medium, jedno miejsce, w którym mogliby znaleźć informacje na ten temat.

*W czasopiśmie są reklamy, czasem jest wkładka, czasem po prostu informacja, że jest nowa płyta, książka. No i głównie Facebook – jak ktoś ze znajomych wybiera się na jakieś wydarzenie, to się o nim dowiaduję.
Warszawa, zainteresowani historią najnowszą, 18 – 35 lat*

Punkty styku z informacjami o źródłach historycznych są często wplecione w inne zainteresowania / aktywności pasjonatów:

- Zainteresowanie bieżącą polityką: codzienne gazety, tygodniki, informacyjne programy telewizyjne
- Zainteresowanie turystyką: przewodniki turystyczne, strony dotyczące organizowania wyjazdów, opisujące atrakcje turystyczne w różnych regionach
- Czytanie: wyjście do Empiku / innej księgarni i oglądanie książek na regałach czy wystawie, biblioteka i rekomendacja bibliotekarza
- Oglądanie filmów, seriali, granie w gry komputerowe: portale poświęcone filmom i serialom czy grom komputerowym (np. filmweb.pl, komputerświat.pl), recenzje i reklamy w gazetach codziennych, portalach internetowych (np. wp.pl), program TV
- Spędzanie wolnego czasu ze znajomymi/ towarzyskość: strony internetowe dotyczące wydarzeń kulturalnych (cojestgrane.pl, waw4free.pl), Facebook i podpowiedzi wydarzeń, w których biorą udział znajomi, posty innych, posty polubionych muzeów i instytucji kultury, rekomendacja znajomych (rozmowy, maile, itp.), newslettery muzeów

Inne okazje, miejsca i media, gdzie zdarza się natknąć na informacje o źródłach historycznych:

- W przypadku wyszukiwania różnych informacji w Internecie – podpowiedzi i wyświetlane wyniki w zależności od wcześniejszych wyszukiwań
- Informacje, rozmowy z gośćmi i reklamy w lokalnych rozgłośniach radiowych
- Plakaty i informatory w przestrzeni miejskiej

6. POCZĄTKI PASJI HISTORYCZNEJ

Osoby zainteresowane historią często deklarują, że **zainteresowanie przeszłością było obecne w ich rodzinach i realizowane przez starszych członków rodziny** (najczęściej rodziców lub dziadków):

- Intencjonalne zaszczepianie pasji historycznej przez członków rodziny odbywało się najczęściej poprzez **uczestniczenie w uroczystościach państwowych** np. obchodach świąt narodowych, defiladach wojskowych i **odwiedzanie muzeów**

- Nieintencjonalnie rodzice czy dziadkowie zaszczepiają pasję historyczną **poprzez swoją postawę** (poszanowanie dla starszych, podtrzymywanie tradycji rodzinnych) oraz **opowiadanie historii, którym dziecko się przysłuchiwało**, np.: dotyczących losów rodziny czy też historii miasta przy okazji wspólnych wycieczek i spacerów.

„Rodzina jest ważna przy zaszczepianiu pasji do historii. Ja byłem smarkaczem, kiedy rodzina ojca często się spotykała: wspominali osoby, które odeszły, różne wydarzenia. Ja słuchałem, nie odzywałem się raczej – to mi zostało. Teraz szukam, sprawdzam i dowiaduję się.” Warszawa, zainteresowani historią najnowszą, 36 – 65 lat

Pochodzenie z rodziny, w której zainteresowanie historią (choćby rodzinną) jest obecne, **predysponuje do zainteresowania się historią** w dalszym życiu. Potrzebny jest jednak jeszcze **zapalnik** – wydarzenie, które obudzi emocje i wyobraźnię – by stać się **pasjonatem**.

Wydarzeniem, dzięki któremu **historia staje się żywa**, pobudzi emocje, wyobraźnię i rozpali pasję, może być:

- Spotkanie z **osobą, która posiada pasję historyczną** – słuchanie opowieści przekazywanych z zaangażowaniem i w ciekawy sposób. Taką osobą może być nauczyciel historii w szkole, członek rodziny posiadający pasję historyczną lub osoba publiczna – popularyzator historii, np. Wołoszański i jego programy Sensacje XX wieku

Ja miałem nauczyciela angielskiego i będę go do końca życia wspominał, również jako mój autorytet. On mnie zainspirował, zaciekał poprzez swoje doświadczenia. On cały świat zwiedził i z własnego doświadczenia opowiadał o wielu sprawach. W czasach komunizmu był prześladowany, uciekł do USA i tam był tłumaczem sądowym. Olsztyn, zainteresowani historią najnowszą, 18 – 35 lat.

- **Spotkanie ze świadkiem historii** – osobą, która przeżyła interesujące lub tragiczne wydarzenia i może o nich opowiedzieć z perspektywy życia zwykłego człowieka. Najlepiej, jeśli jest to osoba bliska (członek rodziny, bliski przyjaciel rodziny) lub darzona autorytetem (np. nauczyciel w szkole) – wtedy łatwiej jest się z nią utożsamić

Po śmierci babci, dziadek chętniej się zwierzał. Zacząłem z nim rozmawiać, a okazało się, że ma wiele historii do opowiedzenia. Miał traumę z dzieciństwa, bo cofający się Niemiec chciał go zastrzelić. W kolejnych rozmowach wyszło, że pradziadek był w AK, potem ganiał po lasach i go aresztowali, a gdy wrócił, był wrakiem człowieka. I tak poszło – zacząłem się interesować historią. Warszawa, zainteresowani historią najnowszą, 18 – 35 lat.

- **Odwiedzenie historycznego miejsca** – historia staje się bliższa, bardziej realna. Przykłady: zobaczenie obozu Auschwitz-Birkenau, zobaczenie umocnień, bunkrów z czasów II wojny światowej.

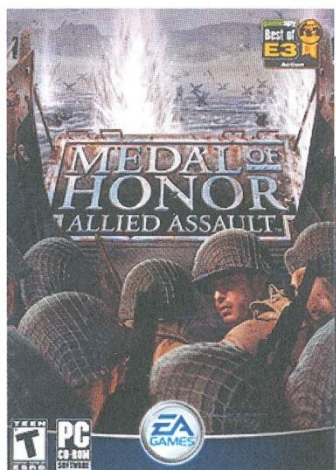
Byłam na wycieczce do Oświęcimia i od tamtej pory zaczęłam się intensywniej historią interesować. Bardzo mną to wstrząsnęło. Oglądałam to z przewodnikiem, który podawał nam bardzo dużo informacji, ale to, co ja tam zobaczyłam to naprawdę... byliśmy tam kilka godzin, ale to było za mało.. Olsztyn, zainteresowani historią najnowszą, 18 – 35 lat

- **Obcowanie z przedmiotami historycznymi** – zarówno w muzeum, jak i w innym otoczeniu, np. znalezienie starego przedmiotu na strychu u dziadków lub otrzymanie go od kogoś. Mogą to być nawet przedmioty użytku codziennego z niedalekiej przeszłości, np. czasów PRL takie jak stara papeteria, monety, bilety itp.

Dostałem ten nóż od pewnego Niemca, znajomego rodziny. Zobaczyłem, że jest na nim swastyka, więc od razu wiedziałem, że pochodzi z okresu III Rzeszy. Od niego się zaczęło. Olsztyn, zainteresowani historią najnowszą, 18 – 35 lat

- **Obcowanie ze źródłami wywołującymi emocje** – gry komputerowe, filmy, seriale czy książki beletrystyczne, których tłem są wydarzenia historyczne

Mam komputer od szóstego roku życia i najbardziej lubię właśnie gry wojenne. Można się wczuć w sytuację, poczuć jakbyś znajdował się na froncie, strzelał do kogoś. Szczególnie o broni można się dużo dowiedzieć z takich gier. Wszystkie modele są realistycznie odwzorowane. Ogólnie same realia, w jakim czasie się to odbywa, scenografia – wszystko znakomicie odwzorowane. Olsztyn, zainteresowani historią najnowszą, 18 – 35 lat

Obcowaniu z historią opowiadaną w sposób pobudzający emocje i wyobraźnię **przeciwstawiane** jest **prezentowanie historii poprzez suche fakty i daty**, co może zniechęcić do poznawania historii:

- Nudne lekcje w szkole, podręczniki szkolne – wyuczanie się na pamięć dat i nazwisk, przedstawianie wydarzeń w oderwaniu od szerszej perspektywy

mogącej ukazać logikę zdarzeń i powiedzieć coś uniwersalnego o ludzkiej naturze.

- Wizyty w muzeach, gdzie brakuje dobrej ekspozycji – nie są interaktywne, nie pozwalają na bliższy kontakt z wystawianymi przedmiotami, pozbawione są ciekawej narracji. To buduje dystans, nie pozwala na pobudzenie wyobraźni.

Dla części pasjonatów ważnym zapalnikiem **do rozwoju pasji historycznej** jest zetknięcie się ze źródłami, które ukazują **szerszy kontekst wydarzeń, związki przyczynowo – skutkowe**. Pokazanie **procesu**, dzięki któremu doszło do ważnych zdarzeń historycznych oraz tego, co działo się później, **pozwała zobaczyć historię jako opowieść o logicznym przebiegu**, nadaje sens wydarzeniom historycznym, ułatwia przekonanie się do roli i znaczenia przeszłych wydarzeń, ich zrozumienie i zapamiętanie.

7. PRZEKAZYWANIE WIEDZY HISTORYCZNEJ INNYM – POPULARYZOWANIE HISTORII PRZEZ PASJONATÓW ORAZ EKSPERTÓW

PERSPEKTYWA PASJONATÓW

Upowszechnianie wiedzy historycznej jest istotne dla pasjonatów – zwłaszcza dla tych, którzy mają dzieci. Rozeznanie w historii wiąże się ich zdaniem z ważnymi umiejętnościami, takimi jak: lepsze rozumienie rzeczywistości dzięki analizowaniu wcześniejszych wydarzeń, lepsze zrozumienie siebie samego oraz poczucie więzi z innymi, które powinny być rozpowszechniane.

Pasjonaci starają się zainteresować innych w sposób, w jaki sami rozpoczęli swoją pasję. Te sposoby są także wymieniane przez ekspertów, którzy zajmują się upowszechnianiem historii oraz nauczycieli.

PERSPEKTYWA EKSPERTÓW

Inne aspekty, które są ważne w popularyzowaniu historii i edukowaniu o niej, podkreślane przez ekspertów, to:

- Organizowanie spotkań / wydarzeń w cykle (np. wykłady zawsze w czwartek raz w miesiącu) – ułatwia to zapamiętanie daty, ludziom łatwiej się przekonać do całego cyklu, jeśli spodoba się choć jedno poprzednie wydarzenie

Nie działamy długo, ale wypracowaliśmy dobry system działania. Jeśli wydarzenia są pojedyncze, to trudniej się je promuje. Organizujemy cykle związane z wystawą stałą, wystawami czasowymi i wykłady z zagranicznymi naukowcami. To wyrabia stałą publiczność. Ludzie muszą sprawdzić dokładny dzień, ale wiedzą, że będzie jakieś wydarzenie np. raz w miesiącu w czwartek. Warszawa, pracownik muzeum

- Pamiętać o specyfice pory roku, np. latem organizować akcje plenerowe, a nie wykłady w salach
- Dostosować specyfikę wydarzeń do rytmu życia publiczności:
 - W weekend: czas spędzany rodzinie (np. warsztaty rodzinne albo wystawy)
 - W tygodniu: organizowanie spotkań po pracy – od 18:00
- „Chwytliwe” tytuły (publikacji, wydarzeń, itp.), to znaczy:
 - Nieprzesadnie rozbudowane – konkretne, krótkie, wzbudzające emocje
 - Mała ilość skrótów, słów niszowych, trudnych do zrozumienia (inaczej tytuł może być zrozumiany jako promujący treść bardzo niszową, specjalistyczną – może się okazać, że treść, która mogłaby zainteresować szersze grono, dotrze do nielicznych)
- Wpisywanie się w popularne tematy – poprzez śledzenie tego, co obecnie szczególnie interesuje ludzi, np. zainteresowanie miastem / Warszawą, przestrzenią miejską, PRL-em i międzywojnem
- Poszerzanie grupy odbiorców poprzez współpracę w organizowaniu wydarzeń, wchodzenie w partnerstwa ze stowarzyszeniami historycznymi, innymi instytucjami kultury (nieskupiającymi się stricte na historii)

*Współpraca z innymi instytucjami też jest ważna, poszerza nam grupę odbiorców. Organizowaliśmy wydarzenie we współpracy ze stowarzyszeniem historycznym oraz uniwersytetem i nawet jeśli chodzi o informację o wydarzeniu – to dociera ona do większej grupy osób i więcej ludzi może z niego skorzystać .
Olsztyn, pracownik muzeum.*

- Korzystanie z promocji za pośrednictwem:
 - Portali społecznościowych (zwłaszcza Facebook) – konstruowanie przekazu w ten sposób, aby nie był przeładowany. Jeśli informacji jest za dużo lub komunikat pojawia się zbyt często, przestaje być efektywny
 - Newsletterów
 - Radia (np. wywiady, reklamy)

Metody zainteresowania uczniów i trafiać do młodzieży z treściami dotyczącymi historii, jakie są dodatkowo wymieniane przez nauczycieli, to:

- Organizowanie pracy w grupach – nadzorowanie jej tak, by naturalni liderzy wciągali do pracy uczniów mniej zainteresowanych i aktywnych
- Organizowanie wycieczek, lekcji muzealnych – wyjście ze szkoły, pokazywanie uczniom w ciekawy sposób obiektów historycznych, do których sami by nie trafili

Polska jest bogata w zabytki i można zorganizować jakiś wyjazd, żeby poznać lepiej dany temat. Zdarzyło się pojechać nam do Warszawy. Poza zobaczeniem muzeum Wojska Polskiego jeszcze byliśmy w Zamku Królewskim, byliśmy w Sejmie. Zdarzyły mi się też wycieczki do Malborka. Jadąc po drodze do Malborka mamy kilka zameczków, kościółków, które też są bardzo fajne, to są zabytki bardzo wysokiej klasy, opisane wszędzie w przewodnikach. Fajnie jest pokazać uczniom te miejsca, pokazać, że muzeum może być ciekawe – oni sami raczej w takie miejsca nie chodzą. Olsztyn, Nauczyciel.

- Wprowadzanie elementów grywalizacji
- Organizowanie wydarzeń, w których uczestnicy mogą wykazać się kreatywnością, własną inicjatywą
- Konkursy historyczne – pobudzające rywalizację, oparte nie tylko na faktografii, znajomości dat (bo one często nie interesują nawet pasjonatów historii).

Mam teraz takiego ucznia, który od kilku lat bierze udział w konkursie warszawskim o Piłsudskim i zawsze mu się udaje jakieś laury zdobyć, bo już wszedł w ten temat tak, że jest ekspertem. To jest taki ciekawy konkurs (i wiem, że podoba się uczniom), że to nie jest typowy konkurs sprawdzania tylko wiedzy, tylko taki kreatywny bardzo: grę się robi, albo tam jakieś inny rzeczy, komiks i tak dalej. To jest takie przetworzenie tej wiedzy na kreatywność, a nie tylko wyuczenie się, które do wielu nie trafia. Warszawa, Nauczyciel.

WYBRANE PUBLIKACJE

CBOS, *Świadomość historyczna Polaków*, 2016, dostępne w Internecie: http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2016/K_068_16.PDF

Malicki K. i Piróg K., *Postawy młodzieży ponadgimnazjalnej wobec przeszłości i historii Polski XX wieku*, Warszawa 2016

NCK/TNS, *Raport z badania zrealizowanego na potrzeby Wieloletniego Programu Rządowego „Niepodległa '18”*, 2016, dostępny w Internecie: <http://nck.pl/media/attachments/318315/Raport%20Niepodleg%C5%82a%20NCK%20TNS.pdf>

Szlendak T. i inni, *Dziedzictwo w akcji. Rekonstrukcja historyczna jako sposób uczestnictwa w kulturze*, Warszawa 2012.

Question Mark. *Biuro badań społecznych, Grupy rekonstrukcji historycznych - działania oddolne na rzecz krzewienia kultury narodowej*. Raport z badań, 2016, dostępny w Internecie: <http://nck.pl/media/attachments/318583/Grupy-rekonstrukcji-historycznych-raport-z-badan.pdf>

Choińska – Mika J. i in., *Dobre praktyki w nauczaniu historii. Raport z badania jakościowego*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014, dostępny w Internecie: <http://eduentuzjasci.pl/ude/110-badanie/699-dobre-praktyki-w-nauczaniu-historii.html>